

4) Вестник полиции. – 1913.

УДК 314.1

Моїсеєнко Л.М., Кандава Н.О.

АНАЛІЗ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ У ПОКРОВСЬКОМУ РАЙОНІ (2004 – 2016рр.)

Демографічний чинник є одним з визначальних для забезпечення стабільного й безпечного розвитку держави, а проблеми оптимального демографічного розвитку слід розглядати як першочергові інтереси держави, як фактор і водночас як результат її функціонування.

Населення є одним із головних індикаторів соціально-економічного, екологічного розвитку держави та її регіонів. Кризові явища та процеси в суспільстві – його економіці, екології, політиці спричинили кризову ситуацію у відтворенні чисельності населення як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. Тому вивчення особливостей розміщення населення, кількості трудових ресурсів, статеві-вікової структури є важливим завданням [4]. Адже населення формує, власне, демографічний потенціал, без якого не можливий розвиток жодної з країн чи світового господарства в цілому. Виходячи з того, що людина є основним творцем суспільного багатства, можна стверджувати, що чисельність населення та кваліфікація його працездатної частини є фактором, який обумовлює можливості економічного розвитку [6]. Останнім часом як на регіональному рівні, так і в Україні склалася складна демографічна ситуація, яка ускладнилася через озброєний конфлікт на сході. Спостерігається тенденція до скорочення кількості населення, низька тривалість життя і стрімке падіння народжуваності, від'ємне сальдо міграції. За даними офіційної статистики за 25 років незалежності України населення держави скоротилося на понад 9 млн осіб [4].

Метою роботи є аналіз демографічної ситуації у Покровському районі за 2004-2016рр.

Досліджуючи вище зазначені показники за останнє десятиліття по Україні, можна сказати, що однією з проблем соціально-економічного розвитку України є відчутне загострення демографічної ситуації. Результатом скорочення чисельності населення стає деформація всіх основних демографічних показників: тривалості життя, статеві-вікової структури населення, кількості шлюбів та розлучень, еміграції в бік їх погіршення.

Нерівномірність в розвитку суспільства, природно-екологічні і соціально-політичні потрясіння, війни, репресії, якими багата українська історія ХХ ст., і супутні їм різкі погіршення рівня життя відчутно позначаються на режимі відтворення населення, ведуть до падіння народжуваності, зростання смертності. До подібних наслідків приводять і

умови політичної і економічної нестабільності, які викликані останніми роками хиткою системою управління, з важко керованим процесом встановлення цивілізованих норм правової держави і ринкових відносин [4].

Що стосується Донбасу, то за останні десятиліття Донбас не міг похвалитися позитивною динамікою в демографії. Шахтарський край цілком сміливо можна було називати зоною вимирання, адже тільки за десятирічний період (з 01.01.2004 по 01.01.2014 року) чисельність всього населення Донецької області скоротилась на 377014 чоловік, а Луганської на 233117 чоловік. При цьому, зменшення чисельності відбувалось в основному за рахунок природного скорочення. Коефіцієнт смертності в обох областях за десятилітній період практично вдвічі перевищував коефіцієнт народжуваності і навіть присутність при владі вихідців з тамтешніх регіонів ситуацію абсолютно не змінила. Так, тільки за перший квартал 2014 року рівень природного скорочення населення в Донецькій та Луганській областях становив – 9298 та – 4847 чоловік відповідно. Тобто, ще до початку активної фази російського вторгнення населення в даних областях скорочувалось швидкими темпами [7-9].

Після початку військового конфлікту в Донбасі відбулася якісна та кількісна зміна складу населення.

Влітку 2014 року [за даними ООН](#), кількість біженців з Криму та Донбасу становили 39 тисяч осіб, а вже станом на 18 січня 2016 року на обліку перебували 1 мільйон 684 тисячі 815 внутрішніх переселенців з Донбасу та Криму [5]. А отже, військовий конфлікт спровокував різке зниження чисельності населення в окупованих територіях. Але відбулися зміни і в якісному складі: регіон покидали проукраїнсько налаштовані та економічно активні групи людей. В кількісному еквіваленті - це незначна частка населення, яка тим не менше відігравала провідну роль у відродженні всього українського на території Донецької та Луганської областей. Інша, значно більша частина донеччан змушена була покинути і тривалий час не зможе повернутися додому, через соціальні, економічні та побутові фактори.

Таким чином, перед суспільством постали проблеми: присутності дітей у зоні військових дій та забезпечення їх безпеки (офіційно загинуло 166 дітей протягом конфлікту); зниження народжуваності (в 2015 році народжуваність була нижча за смертність на 30%); зростання кількості людей з сидево-судинними захворюваннями; проблема адаптації та інтеграції вимушених переселенців, тощо.

Всі ці зміни знайшли відображення і в районах, що знаходяться у наближенні до зони зіткнення, в зоні АТО, до яких належать Покровський і Добропільський райони Донецької області.

Згідно даних Державного комітету статистики, демографічні показники України за період з 2004 року по 2016 рік наступні. (Таблиця 1).

Таблиця 1

Основні демографічні показники України за 2004-2016 роки¹ [8-9]

	Кількість населення на кінець року	Кількість народжених (тис.осіб)	Кількість померлих (тис.осіб)	Природний приріст (тис.осіб)	Кількість шлюбів (тис.осіб)	Кількість розлучень (тис.осіб)	Сальдо міграції (осіб)
2004	47622,4	427,3	761,3	-334,0	278,2	173,2	-7,6
2005	47280,8	426,1	782,0	-355,9	332,1	183,5	4,6
2006	46929,5	460,4	758,1	-297,7	355,0	179,1	14,2
2007	46646,0	472,7	762,9	-290,2	416,4	178,4	16,8
2008	46372,7	510,6	754,5	-243,9	322,0	166,8	14,8
2009	46143,7	512,5	706,7	-194,2	318,2	145,4	13,4
2010	45962,9	497,7	698,2	-200,5	305,9	126,1	16,1
2011	45778,5	502,6	664,6	-162,0	355,9	182,5	17,1
2012	45633,6	520,7	663,1	-142,4	278,3	168,5	61,8
2013	45553,0	503,7	662,4	-158,7	304,2	164,9	31,9
2014	42953,8	465,8	632,6	-166,7	295,1	130,7	22,6
2015	42617,5	461,5	654,0	-193,0	303,4	178,2	36,7
2016	42462,2	459,8	651,8	-155,5	285,2	301,6	36,4

Як бачимо з таблиці 1, починаючи з 2004 року кількість населення України з кожним роком зменшується. Особливо швидкі темпи скорочення кількості населення спостерігаються з 2004 по 2008 роки, а період 2011-2013 можна вважати більш стабільним, темпи скорочення населення зменшилися. Та в 2014-2016 роках кількість населення суттєво скоротилася майже вдвічі.

Від'ємний природний приріст населення України пояснюється значним переважанням кількості померлих над кількістю народжених. Так, в 2005 році зафіксовано народжених 426,1 тис.осіб (найнижчий показник), а померлих – 782,0 тис.осіб (найвищий показник). В 2012 році народилося 520,7 тис.осіб, що відповідає найвищому показнику за період 2004-2016 рр., а найменша кількість померлих за даний період становить 632,4 тис.осіб в 2014 році.

Негативно впливає на народжуваність дітей в Україні нестійкість шлюбів. Так, за даними РАЦСу в 2005 році зареєстровано близько 332 тис. шлюбів і більше 180 тис. розлучень. Відзначимо, це тільки чисельність

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м.Севастополя.

проведених відповідними установами реєстрацій. А скільки створено сімей, так би мовити, тимчасових – без реєстрації. Причина розповсюджена, за останні роки в Україні мода на «громадянський шлюб». Чекати поповнення населення від таких сімей даремно. Також, небажання молодих людей створювати повноцінні сім'ї та народжувати дітей можна пояснити невпевненістю у майбутньому, безробіттям, малозабезпеченістю, відсутністю житлових умов.

За останні тринадцять років кількість населення Покровського району постійно зменшувалася. В 2004 році кількість населення становила 35901 осіб, а в 2016 – 28482 осіб (Рис.1) [10].

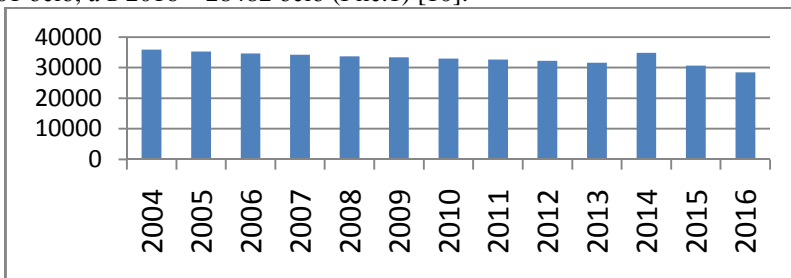

Рис. 1. Динаміка кількості постійного населення Покровського району

Отже, за цей період населення зменшилося на 7419 особи. Особливо швидкі темпи скорочення кількості населення спостерігаються з 2010 по 2013 та з 2014 по 2016 роки.

Основною причиною зменшення кількості населення є перевищення кількості померлих над кількістю народжених (Рис. 2).

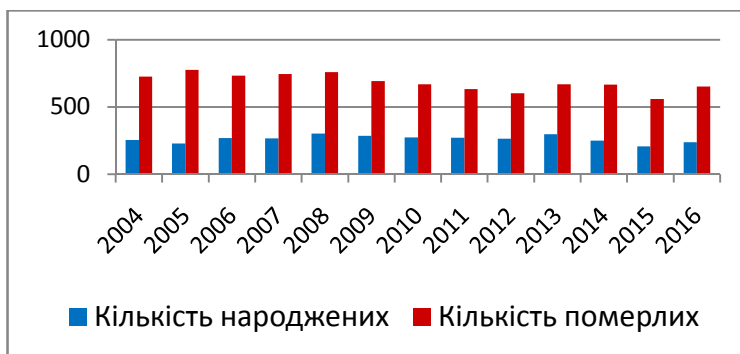

Рис. 2 Співвідношення кількості народжених та померлих

Як бачимо з діаграми, протягом усього періоду кількість померлих значно перевищує кількість народжених. Найбільше померлих зафіксовано в 2005 році і становить 776 осіб, а найменше в 2015 році – 559 особи.

Народилося найбільше в 2008 році – 303 особи, а найменше народжених зареєстровано в 2016 році лише 139 осіб. Тому природний приріст протягом усього періоду з 2004 року по 2016 рік спостерігається від’ємний. З діаграми 2 бачимо, що найнижчий показник природного приросту становить -548 осіб в 2005 році. Кількість померлих перевищує кількість народжених в 3,4 рази. Найвищий показник природного приросту можемо спостерігати в 2012 році - 338 осіб.

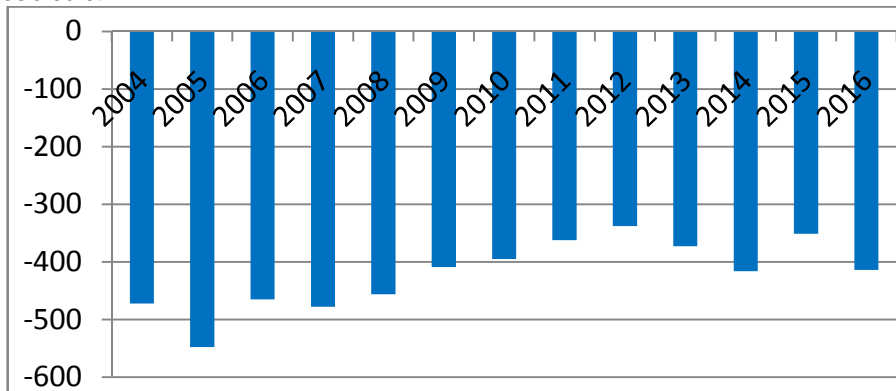

Рис. 3. Показники природного приросту

Аналізуючи дані діаграми природного приросту, бачимо, що з 2014 року природний приріст зменшується, і в 2016 році становить -414 осіб. Загальна кількість населення по району зросла в 2014 році до 34900 осіб. Таке збільшення загальної кількості відбулося за рахунок переселенців з тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей та зменшилася в 2016 році і становить 28482 особи.

Важливими чинниками, що впливають на народжуваність, є кількість шлюбів та розлучень (Рис. 4).

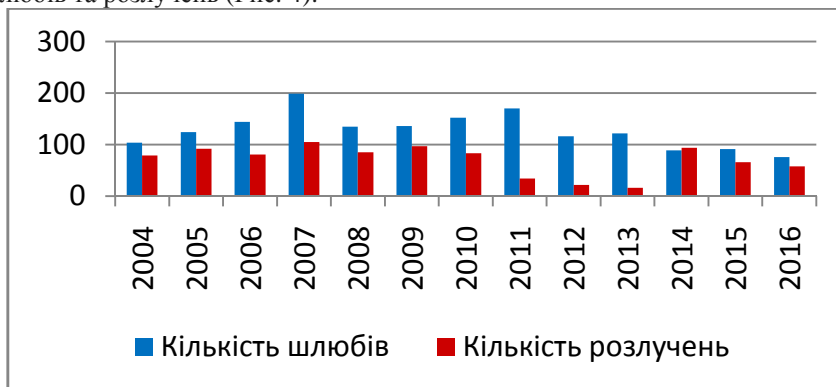

Рис. 4. Співвідношення кількості шлюбів та розлучень

Співвідношення кількості шлюбів та розлучень за період з 2004 року по 2016 рік на території Покровського району постійно змінювалося. З 2004 року по 2007 рік кількість офіційно зареєстрованих шлюбів збільшувалася, а в 2008 році їх кількість скоротилася з 199 до 135. За даними діаграми 4 з 2009 року кількість шлюбів починає зростати, а з 2012 знову скорочуватися. Найбільше шлюбів зареєстровано у 2007 році – 199, а найменше – 76 у 2016 році.

Кількість розлучень у період з 2004 року по 2010 рік змінювалася: то збільшувалася, то зменшувалася. Найбільше розлучень зареєстровано у 2007 році і становить 105, а найменше у 2013 – 16. У 2014 році кількість офіційно зареєстрованих розлучень зросла до 94 та скорочувалася до 58 в 2016 році.

Механічний рух населення означає зміну кількості населення внаслідок його фізичного переміщення, або міграції. Міграції відіграють важливу роль у формуванні сучасного населення Красноармійського району. Міграційні процеси у Красноармійському районі відбуваються під впливом різноманітних чинників: переміщення населення пов'язане із сільськогосподарськими роботами, будівництвом; переміщення пов'язане з постійним місцем проживання та інші. Найбільш активно проходили міграції у період з 2004 по 2008 роки, а з 2009 року активність міграцій знизилася. Найбільше прибуло до району в 2004 році – 1030 осіб, а найменше – 617 у 2013 році. Найбільше виїхало за межі району у 2005 році – 1108 осіб, найменше – 599 у 2015 році (Рис.5).

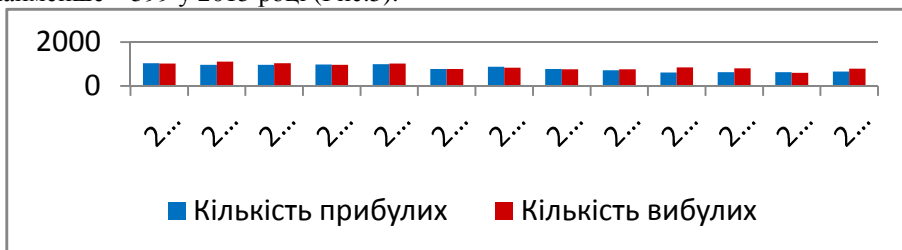

Рис. 5 Співвідношення кількості прибулих та вибулих

Дані діаграми 5 показують, що кількість вибулих за межі району перевищує кількість прибулих. За період 2004-2013 роки емігрували 9121 осіб, а іммігрували 8687 осіб. За даний період сальдо міграції має від'ємний показник і становить –434 особи (Рис. 6).

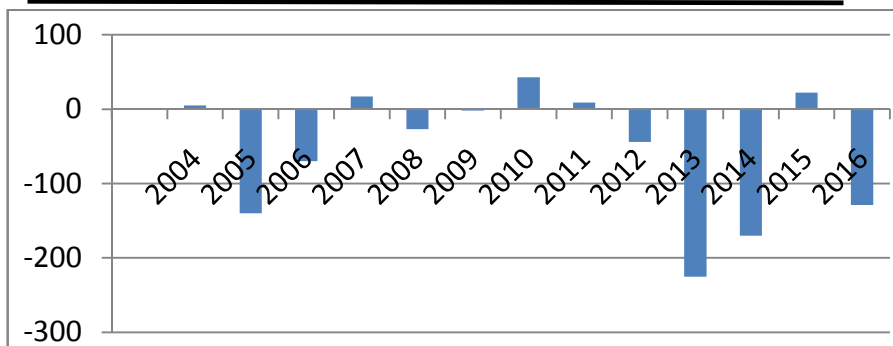

Рис. 6 Показники механічного приросту (сальдо міграцій)

Таблиця 2

Показники природного руху населення з розрахунку на 1000 жителів [10]

Роки	Покровський район		
	Коефіцієнт народжуваності, 0/00	Коефіцієнт смертності, 0/00	Коефіцієнт природного руху, 0/00
2004	7,1	20,2	-13,1
2005	6,5	22,0	-15,5
2006	7,8	21,4	-13,6
2007	7,8	21,8	-14
2008	9,0	22,5	-13,5
2009	8,5	20,8	-12,3
2010	8,3	20,2	-11,9
2011	8,3	19,4	-11,1
2012	8,2	18,7	-10,5
2013	9,4	21,2	-11,8
2014	7,2	19,1	-11,9
2015	6,8	18,2	-11,5
2016	8,4	23,1	-14,6
Середній показник за 2004-2016 рр	7,5	20,7	-12,8

Отже, дані таблиці підтвердили проблему зменшення природного приросту. На зменшення загальної чисельності населення впливають інтенсивні міграційні процеси. Населення районів - це сільські жителі. Для сільської місцевості є характерним відтік молоді із села в місто. Більшість випускників шкіл після закінчення учбових закладів не повертаються у село, а залишаються в містах. Врешті-решт це призвело не лише до знелюднення сіл, але й до того, що середній вік їхніх мешканців у багатьох областях почав наближатися до 60 років.

Одним із важливих чинників демографічної кризи районів є економічні проблеми молодих родин, що мають недостатні або ненадійні засоби одержання сімейного доходу. Це призводить до відкладання народження першої дитини на пізніше, до відмови від народження другої.

Що стосується проблем, які були викликані збройним конфліктом у Донбасі, то слід сказати, що перш за все, на місцевому рівні керівники районів, де опинилися переселенці, слід враховувати наступне.

З початком війни на Сході з окупованих регіонів виїздили переважно патріотичні активісти та найбільш мобільні, здатні до адаптації люди. Це була невелика хвиля, для інших регіонів України та навіть світу була непомітною [1]. Друга хвиля була викликана загрозами життю населенні через обстріли та воєнні дії [5]. Ця хвиля людей об'єднувалася додатковими проблемами соціальної дезадаптованість: відсутність життєвих навичок у новому середовищі, відсутність мобільності, досвіду пошуку нової роботи; наявність травматичного досвід і невротизованого психологічного стану; наявність «образи» на українську державу та українське суспільство за страждання [3]. Саме вони потребували додаткової допомоги від волонтерів, владних структур.

Ще одна проблема, з якою прийшлося стикнутися органам влади тих районів, що знаходяться в зоні, наближеній до окупованих територій, це переселенці, які не змогли підтвердити своє проживання на українській території і, як результат втратили соціальну допомогу, або пенсійне забезпечення. Так у м. Покровську з 28 тисяч зареєстрованих переселенців, що отримували соціальну допомогу, більше половини не змогли підтвердити своє проживання в місті[2].

Враховуючи вказані проблеми, пропонуємо наступні заходи щодо покращення демографічної ситуації у Покровському районі:

- державна підтримка молодих сімей;
- виділення субсидій матерям, які самі виховують своїх дітей;
- створення нових робочих місць у сільській місцевості для припинення відтоку населення за межі району;

- покращення якості медичного обслуговування, освіти;
- створення центрів відпочинку та дозвілля дітей та молоді;
- посилення пропагування сімейних цінностей, починаючи зі школи.
- адекватне медійне висвітлення процесу адаптації переселенців з метою створення позитивного медійного іміджу переселенців; їх вдалої адаптації, успішні історії з метою позитивного впливу і на настрій переселенців та місцевих мешканців;
- організувати активну комунікацію місцевих активістів з переселенцями. З одного боку, це буде корисно для переселенців, які не будуть полишені сам на сам зі своїми проблемами, а з іншого – місцева громада буде в курсі подій, що відбуваються у середовищі переселенців. В такий спосіб простіше виявляти асоціальних і політично проблемних мігрантів, аби захистити себе від небажаних впливів.
- Також треба мати на увазі, що переселенці – не завжди тягар для громади. Серед них чимало фахівців, ініціативних та конкурентоспроможних людей, які можуть інтегруватися у місцеву спільноту і приносити користь. Свого часу напливом мігрантів успішно скористалися США, увімкнувши «зелене світло» для цінних кадрів [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біженці з Донбасу: нюанси міграції [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spu.in.ua/uk/person/1/4141>
2. Более половины зарегистрированных в Покровску [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://times.dn.ua/news/fresh/boleee_poloviny_zaregistrovannykh_v_pokrovske_pereselentsev_lichilis_sotsvyplat_posle_proverok/225453/
3. Війна на сході [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://blogs.lb.ua/stanislav_shukh/270980_viyna_shodi_mozhe_dokorinn_o_zminiti.html
4. Ілляк Ф. Демографічна ситуація в Україні // Україна. - 2001. - № 9.
5. Кількість офіційних біженців на Донбасі. [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://golospravdy.com/kilkist-oficijnix-bizhenciv-z-donbasu-perevishhila-pivtora-miljoni/>
6. Концепція демографічного розвитку України на 2005-2015 роки. - www.rada.gov.ua.
7. Методологічні положення зі статистичного аналізу природного руху населення. - <http://database.ukrcensus.gov.ua>
8. Офіційний сайт Міністерства юстиції України - www.minjust.gov.ua